

Länsstyrelsen i Gotlands län
Enheten för samhälle och kulturmiljö
Beatrice Edman

VISBY 2016-09-20

PM över arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning på fastigheten Visby Bägaren 5, Region Gotland vid grävning för nytt gårdshus med avlopp samt ny mur i fastighetsgräns. Länsstyrelsens dnr 431-2709-15.

Gotlands Museum har under perioden 29 oktober–9 november 2015 utfört arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning vid markingrepp på fastigheten Visby Bägaren 5, fig. 1. Tiden för den arkeologiska insatsen var sammanlagt 6 timmar, anpassad till anläggningsarbetet som gjordes i etapper.

Anläggningsarbetet berörde en samlad yta om ca 40 m² och innefattade grävning för nytt gårdshus med avlopp samt ny mur mot fastigheten Bägaren 10. Gräv djupet för gårdshuset, muren och avloppet var 0,5–0,65 meter. Avloppet grävdes med fall mot huvudbyggnaden för anslutning till befintligt avlopp.

I mars 2014 revs huvudbyggnadens centralt placerade källartrappa, och en ny uppfördes 3 meter söderut. Källargolvet låg ca 1,4 meter under mark (36 m.ö.h.). Marken var sedan tidigare urschaktad 1 meter ut från huset. Vid arbetet med den nya källartrappan schaktades ytterligare en meter i den södra delen. Arbetet skedde under antikvarisk kontroll. Schaktmassorna bestod av fyllning i form av jord och grus med inslag av kalksten och tegel.

Avloppet från det nya gårdshuset kom att dras in i huvudbyggnaden vid platsen för den gamla källartrappan.

Inför grävningen hade det gamla gårdshuset rivits och dess betongfundament spettats bort.

Undersökningsresultat

Schaktningen inleddes vid tomtgräns mot fastigheten Bägaren 6. Jordlagret var utfyllnad innehållande mörk jord, kantiga mindre kalkstenar, inslag av hela och fragmenterade byggnadstegel och takpannor i fragment. I lagret påträffa-

Postadress
Strandgatan 14
621 56 Visby

Telefon
+46 (0)703 345 416
+46 (0)498-29 27 00 vx

E-post
info@gotlandsmuseum.se

Bankgiro
308-0728

Besöksadress
Strandgatan 14, Visby

Fax
+46 (0)498-29 27 29

Webbplats
www.gotlandsmuseum.se

Plusgiro
18 88 00-7

Fig. 1. Översiktsplan över Visby innerstad med läget för fastigheten Bägaren 5 markerad.

des fynd av BII:4-gods, porslin, fajans och skoläder, bl.a. en dam-/flickkänga. Inga fynd togs till vara.

Ca 0,5 meter under mark påträffades en stor, lagrad (s.k. bankad) kalkstenshäll. Vid fortsatt grävning kom ytterligare fyra hällar av samma karaktär fram, fig. 2. Översidans nivå låg ungefär 37 m.ö.h. De kunde följas till nordvästra hörnet av

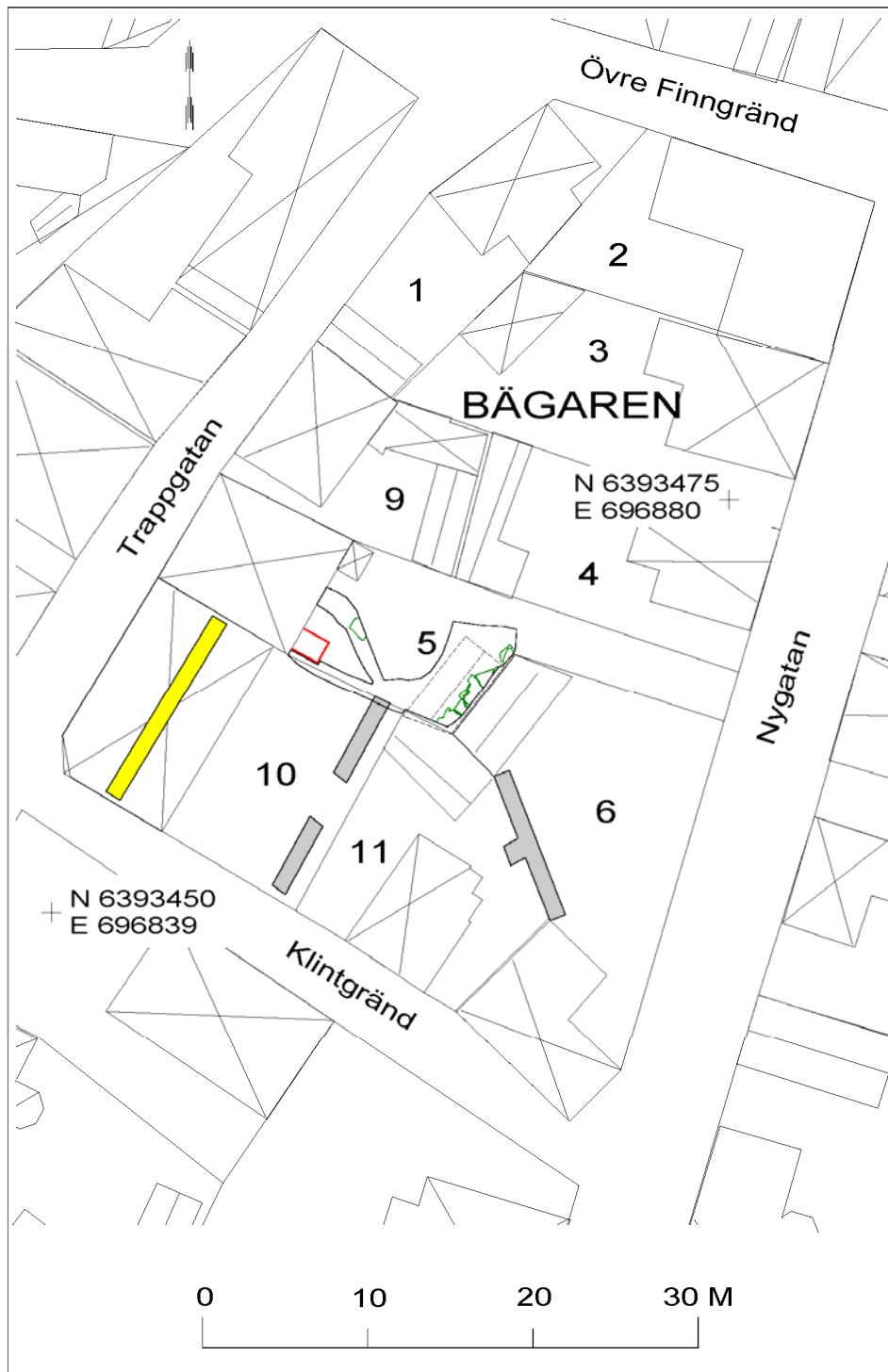

Fig. 2. Schakt och anläggningsplan. Kalkhällen är utritad med gröna linjer. Röd figur anger läge för ny källarnedgång. Gul figur anger läget för arkeologisk undersökning 1975 och grå figurer anger undersökning 1976.

gårdshuset på grannfastigheten, motsvarande 1,2 meter norr om det gamla gårdshuset på aktuell fastighet. Det var till en början svårt att avgöra om kalkstenarna utgjorde själva berghällen eller bestod av fem friliggande block, fig. 3. Mellanrummet mellan stenarna bildade som sprickor. I en av sprickorna var hällens kant rundad och gjorde intryck av att vara liksom svallad, fig. 4. Det syntes inga spår av bearbetning, men utmed den ojämna kanten mot nordväst såg det närmast ut som om sten brutits loss ur hällen. Kanten bildade en tydlig avsats, minst 0,25 meter över underliggande nivå som kunde anas i schaktets botten. En djupgrävning intill kanten hade kunnat besvara en del frågor, men det låg utanför uppdragets ramar.

Fig. 3. Kalkstenshäll, del av. Från nordnordost.

Fig. 4. På en av hällens kanter syns tydligt spår efter upplösning av kalkstensens kalcit.

Håligheterna mellan stenarna kan mycket väl vara naturliga sprickor, så kallade sprick-karren (*ty.* Karren = rännen, fåror). Sådana förekommer till exempel i stor omfattning i hällmarken intill de gamla stenbrotten vid Bingers kvarn. Vanligtvis löper sprickorna i parallella stråk utmed den svagt sluttande hällen. Sprickorna kan vara uppemot 20 centimeter breda nära ytan. Djupet är osäkert, men i den öppna, ytnära delen är djupet upp till 1 meter (ZERPE 2011).

Sprickorna utgör så kallade karstbildningar. Karster är naturliga fenomen som uppkommit genom kemisk upplösning (korrosion) av kalkstensberggrunden. Processen innebär att den svaga kolsyran i markvattnet angriper mineralet kalcit (CaCO_3) som utgör huvudbeståndsdel i kalkstenen.

På Gotland är karstsprickorna vanligt förekommande i kalksten som är relativt homogen i sin uppbyggnad med hög karbonathalt, det vill säga utan inlagring av lerigare kalksten. Hällområden med denna typ av berggrund uppvisar tydligt plana lagringsplan där de enskilda lagren har mycket stor utbredning och i allmänhet en tjocklek av 5–20 centimeter (o.a.a. med källhänvisningar).

Brottytorna i hällen i Bägaren 5 kan vara ett resultat av stenbrytning i liten skala. Tidigare undersökningar på klinten visar att stenbrytning har förekommit här på medeltiden. På grannfastigheten Bägaren 10 undersöktes tre schakt år 1975 och

1976 av RAGU. Berget konstaterades 0,6-0,8 meter under mark. I ett av schakten bestod lagret närmast hällen av jord med kalkstensskärv. Det skulle kunna vara avslag från bearbetning av stenen efter brytning. I schaktet för avlopp påträffades en större häll, kanske bruten ur berget intill.

Från läns museets sida föranleder ärendet ingen ytterligare åtgärd.

Referens

Zerpe, Leif 2011 En stad från grunden – om Visbys medeltida stenbrott.
Gotländskt Arkiv. Exaktaprinting, Malmö.

För Gotlands Museum

Leif Zerpe

Antikvarie/arknolog